

POLITICĂ & GEOPOLITICĂ

BULETIN INFORMATIV
Nr 1, 2019

INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXT (POST)ELECTORAL

Eduard ȚUGUI

Alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 au fost diferite în Republica Moldova nu doar datorită noului sistem electoral, dar și din perspectiva integrării europene. Deși opțiunea europeană a cetățenilor moldoveni depășește opțiunea euroasiatică, tendință atestată în ultimii doi ani de către Barometrul Opiniei Publice, parcursul european este denaturat metodic și etapizat în Republica Moldova. Campania electorală și demersurile conexe, implicit modificarea Codului Electoral și instituirea sistemului electoral mixt, rezultatele alegerilor și scenariile post-electorale, toate reprezintă etape distincte ale unui proces complex de obstrucționare a viitorului european al țării.

Dinamica cererii:

integrarea europeană ca opțiune de dezvoltare

După ce Edward Carr atesta o „democratizare a politicii externe” în perioada interbelică, când politica externă și relațiile internaționale au devenit obiect de studiu în universități și subiect de interes public, politicienii s-au văzut obligați să acorde mai multă atenție relațiilor externe în programele electorale. Campaniile electorale din secolul XX au conținut multă politică externă/internațională, mai ales în perioada postbelică odată cu decolonizarea și apariția statelor independente în periferia mondială. Dezbaterile legate de aliniere (la una dintre cele două supraputeri și ideologiile pe care le reprezentau) sau cele legate de nealiniere, au marcat mișcările sociale și alternanța la guvernare în toate regiunile lumii.

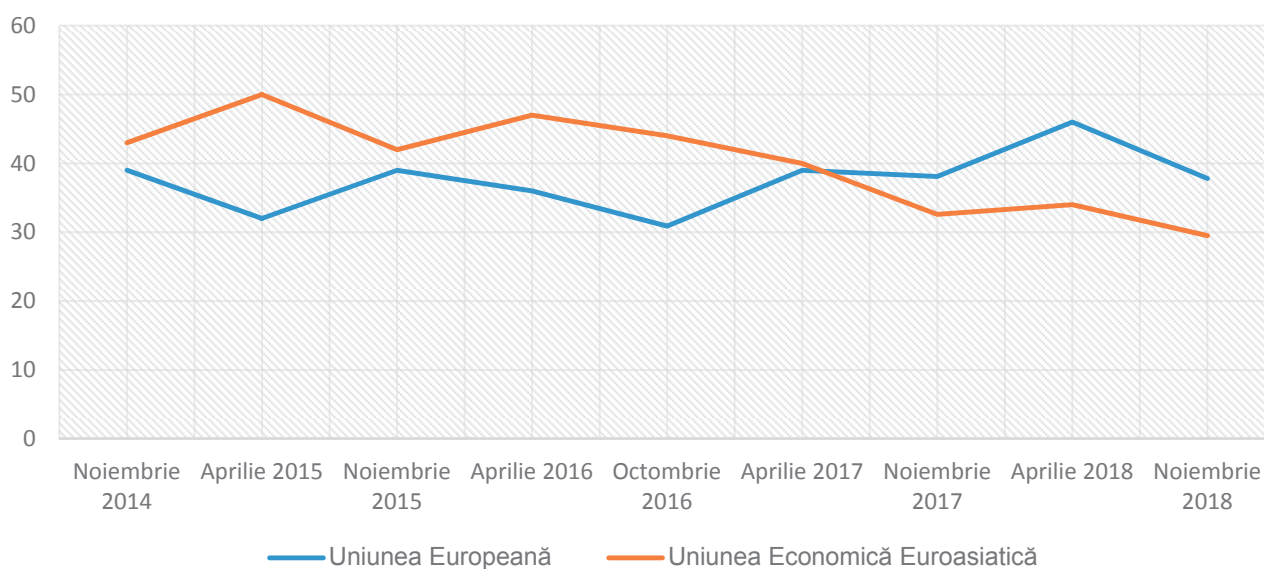
La confluența secolelor XX-XXI cele mai intense dezbateri publice legate de opțiunea externă au existat în Europa de Est, unde

destrămarea lagărului socialist și implozia Uniunii Sovietice au produs cele mai mari reasezări geopolitice. Majoritatea societăților ex-socialiste au optat pentru integrarea euroatlantică și au determinat politicienii să satisfacă această cerere prin conectarea statelor din Europa Centrală și de Est la NATO și Uniunea Europeană. Spațiul post-sovietic, cu excepția statelor baltice, a rămas ostaticul infrastructurii militare, dominației ideologice și proiectelor integraționiste ale Rusiei, care împreună cu mulți politicieni autohtoni au divizat societățile și statele Parteneriatului Estic.

Republica Moldova rămâne divizată și după aproape trei decenii de existență. Există o divizare între malurile Nistrului, creată și menținută de către militarii ruși, după care există clivaje pe malul drept al râului, clivaje exprimate inclusiv în opțiunea (geo)politică.

Măsurătorile sociologice atestă existența a două jumătăți relativ egale de cetățeni care optează pentru integrarea europeană și integrarea euroasiatică, care au cunoscut variații semnificative în ultimele două decenii. Datele din Figura 1 arată o inversare a tendințelor în dinamica opțiunilor externe pe perioada unui ciclu politic și a două campanii electorale parlamentare (2014-2018). Astfel, în noiembrie 2014, fiind puși în fața alegerii între aderarea la Uniunea Europeană și Uniunea Euroasiatică, prima a fost aleasă de către 39%, iar a doua de către 43%. În noiembrie 2018, integrarea europeană a fost aleasă de către 37,8% dintre respondenți, în timp ce integrarea euroasiatică a fost aleasă de către 29,5% dintre respondenți.

Figura 1. Dinamica opțiunii externe în Republica Moldova.

Sursa: adaptat după datele Barometrului Opiniei Publice(BOP).

Dinamica opțiunilor externe a variat semnificativ și în acest interval de timp. Sunt puncte de inflexiune în aprilie 2015, când integrarea euroasiatică a atins maximumul de 50%, în aprilie 2017 când integrarea europeană depășește pentru prima dată opțiunea pentru integrarea euroasiatică și în aprilie 2018, când opțiunea europeană ajunge la 46%. Relevantă, însă, pentru prezentul studiu este tendința, tendință care reflectă creșterea opțiunii de integrare europeană.

Camuflarea ofertei: rațiuni și omisiuni electorale

Prima campanie electorală din istorie purtată predominant pe chestiuni de politică externă a fost cea din 1880 din Marea Britanie, când liberalii conduși de către W. Gladstone criticau *realpolitik*-ul liderului conservatorilor B. Disraeli și susțineau moralitatea în politica internațională. Deși cu mize diferite de cele ale marilor protagoniști ai scenei internaționale, toate scrutinele electorale din Republica Moldova au conținut, explicit sau implicit, subiecte legate de politica externă și atașamentele civilizaționale. Mai mult decât atât, după ce politicienii moldoveni au cultivat un „haos doctrinar” în trei decenii de campanii electorale (timp în care comuniștii au implementat politici fiscale neoliberales, socialisții se declară singurii apărători ai creștinismului, naționalismul este exprimat doar de către partide liberale și toți împreună promit salarii și pensii majorate), orientarea geopolitică a devenit în timp singura demarcație clară dintre partide.

Astfel, în optica electorului din Republica Moldova dreapta politică înseamnă la „dreapta de Prut”, iar stânga politică înseamnă la „stânga de Nistru”. Pentru partidele politice a devenit de asemenea o demarcație comodă, mulți politicieni au făcut carieră doar afișând una dintre cele două opțiuni integraționiste – europeană sau euroasiatică – sau, în momente de „pragmatism”, au îmbrățișat „geopolitica punții de legătură” între opțiunile de bază, opțiune numită consecutiv „pro-Moldova”, „calea a treia” sau „calea a patra”.

Cert este că majoritatea partidelor au introduse în Programele electorale secțiuni dedicate relațiilor externe. Dintre forțele politice care preliminar au acces în Parlament: PSRM are afișată opțiunea euroasiatică, deși atenuată în campania electorală prin „puntea de legătură”; PDM are stipulată integrarea europeană, dar este atenuată de către „calea a patra”; Partidul „Șor” este unul special și în materie de politică externă, deoarece nu o definește clar; Blocul ACUM este singura forță politică asociată clar cu integrarea europeană.

Deși partidele politice au respectat în linii mari tradiția de a preciza opțiunea integraționistă în Programele electorale, oferta geopolitică a fost camuflată în campania electorală. Astfel, integrarea europeană, subiectul central al ultimelor campanii electorale, a strălucit prin absență în cadrul alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019. Evident că s-au mai strecurat discuții, iar concurenții electorali au dezvoltat implicit sau explicit opțiunile externe, dar n-a existat o dezbatere serioasă pe chestiuni de politică externă comparabilă cu cele din 2016, 2014 sau 2010. Dincolo de particularitățile noului sistem electoral, care a focusat o parte din atenția partidelor politice spre nevoile tehnice din circumscripții, distingem câteva rațiuni sau omisiuni electorale ale celor trei principali concurenți – PDM, PSRM, ACUM – care toate au contribuit la această realitate.

Tabel 1. Oferta geopolitică.

	PSRM	P Șor	PDM	ACUM
Uniunea Europeană				
Uniunea Euroasiatică				
Dual/NȘ				

Sursa: elaborat în baza Programelor și angajamentelor electorale ale Partidelor politice.

PDM, care a dat tonalitatea actualei campanii electorale, a reușit să impună o agendă socio-economică și o falsă reformă politică concurenților electorali, în mod special opoziției proeuropene. Partidul de guvernământ, care controlează resursele administrative, financiare și mediatice, nu putea să lanseze o campanie masivă pro-europeană pe agenda publică când Guvernul de la Chișinău a deteriorat relațiile cu Uniunea Europeană și când, probabil, lasă deschisă o perspectivă de dialog cu Rusia. În acest context, o confruntare cu ACUM dominată de opțiunea integraționistă ar fi fost perdantă. PDM a lăsat prin urmare integrarea europeană în Programul electoral pentru electoratul proeuropean, dar a mers în campanie cu „a patra cale” încercând să culeagă și electorat de pe stânga eșichierului politic și să pregătească scena pentru o formulă de colaborare cu PSRM.

PSRM a atenuat mesajul geopolitic deoarece opțiunea euroasiatică nu mai este la fel de tentantă ca în precedentele alegeri parlamentare. Piața forței de muncă din Rusia nu mai reprezintă prima opțiune de emigrare pentru muncitorii moldoveni, economia rusească crește

cu 1-2% pe an în ultimul deceniu, în timp ce statele ex-sovietice, cu excepția Belarusului, au ca principal partener economico-comercial Uniunea Europeană sau China. În acest context, Rusia schimbă strategia de implicare în campaniile electorale din spațiul post-sovietic, dovadă că PSRM renunță la atacurile dure la adresa Uniunii Europene și lasă deschisă perspectiva unei cooperări cu PDM pe o formulă „pro Moldova”.

Blocul ACUM, principala forță pro-europeană, nu a reușit să impună pe agenda publică integrarea europeană ca criteriu determinant pentru electorat. Înainte de toate, lipsa resurselor financiare și mediatice nu au permis blocului să impună la nivel național propriile teme de campanie. După care, blocul ACUM și partidele PAS și DA sunt o expresie politică a protestelor antiguvernamentale, la care s-au cerut miliardul furat, de-oligarhizarea și lupta cu corupția, integrarea europeană fiind un demers doar implicit. Totodată, principala forță pro-europeană nu a avut cea mai coerentă strategie de campanie posibilă și a fost atrasă într-o campanie cu agenda definită de către PDM.

Constatări preliminare: etapele dez-integrării

Rapoarte și studii exhaustive referitoare la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 și repercusiunile acestora asupra destinului Republicii Moldova urmează încă a fi elaborate, după cum urmează multe comentarii politice televizate care vor analiza necunoscutele politice și formulele guvernamentale. Singura certitudine a scrutinului electoral parlamentar care deja s-a consumat și a tendințelor post-electorale conexe, relevantă pentru prezentul studiu, este denaturarea parcursului european al Republicii Moldova. Prin urmare, procesul (post) electoral încununează în termeni artistici opera etapizată a dez-integrării europene a statului care la precedentele alegeri parlamentare se

considera povestea de succes a Parteneriatului Estic.

Uvertura – sistemul electoral. La 20 iulie 2017, sistemul electoral mixt a fost votat de Parlament în lectura finală, de către 74 deputați democrați (PDM), socialiști (PSRM) și populari-europeni (PPEM). Noul sistem electoral și modalitatea de modificare a acestuia au fost criticate de către Comisia de la Veneția și Uniunea Europeană, de către majoritatea partidelor de opoziție, precum și de către societatea civilă. Invocarea dreptului suveran în refuzul de a implementa recomandările Comisiei de la Veneția și mimarea unor dezbateri publice anunțau începutul sfârșitului parcursului european al Republicii Moldova.

Actul întâi – campania electorală. Campania electorală a fost una dintre cele mai murdare campanii din istoria Republicii Moldova. Rapoartele prezentate periodic de către observatorii naționali ai campaniei electorale (PromoLex) au consemnat încălcări în timpul campaniei și din ziua alegerilor. În timp ce președintele Comisiei Electorale Centrale (CEC) s-a grăbit să declare alegerile parlamentare drept un succes democratic, iar poliția anunța că a prevenit un atac cibernetic asupra CEC, opoziția pro-europeană a declarat că alegerile au fost fraudate și solicită observatorilor internaționali să nu se grăbească să le recunoască. Până la recunoașterea sau nerecunoașterea internațională, cert este că alegerile din Republica Moldova s-au consumat mai curând după un model latinoamerican sau sub-saharian decât după un model consacrat european.

Actul doi – rezultatele. Rezultatele electorale poartă amprenta campaniei ce a camuflat oferta de integrare europeană și nu reflectă opțiunile reale ale cetățenilor. Astfel, deși opțiunea europeană a cetățenilor moldoveni depășește opțiunea euroasiatică, forța politică pro-europeană a ajuns în Parlament doar cu 26 de mandate.

Tabel 2. Distribuția preliminară a mandatelor parlamentare.

	PSRM	P Șor	PDM	ACUM
Proportional	18	5	13	14
Uninominal	16	2	18+3*	12
Total	34	7	31+3*	26

* Există o probabilitate mare ca cei trei candidații independenți să adere la PDM.

Sursa: Elaborat în baza datelor CEC.

Aproximativ jumătate dintre electoratul pro-european a fost confiscat de către PDM, care prin stilul de guvernare, prin prestația în campania electorală și prin „a patra cale”, este dificil de a fi definit ca partid pro-european.

Actul trei – scenarii post-electorale. Trei scenarii de bază post-electorale pot fi luate deocamdată în calcul: nerecunoașterea internațională a alegerilor și/sau alegeri anticipate; articularea unei coaliții largi anti-regim dintre PSRM și ACUM și; articularea unei coaliții în jurul PDM. Din moment ce primul scenariu este puțin probabil, al doilea practic imposibil, o guvernare (minoritară sau majoritară) condusă de PDM este deocamdată scenariul cel mai fezabil. În actualul context politic, dacă v-a exista o majoritate parlamentară post-electorală, cel mai probabil ea va fi constituită doar în jurul PDM, singurul partid parlamentar care se intersectează doctrinar cu toate celelalte trei și singurul ce are capacitatea să „împrumute deputați” de la restul partidelor parlamentare în numele unei alianțe „pro Moldova”. Deși este un scenariu fezabil, este și un scenariu nociv pentru democrație, economie de piață și integrarea europeană, prin capacitatea de a institui un regim autoritar ancorat într-o zonă periferică a Rusiei.

Epilog. Geopolitica contează în această parte a lumii, chiar dacă vectorul geopolitic și integrarea europeană nu trebuie lăsate să devină singurele argumente electorale ale partidelor politice din Republica Moldova. Integrarea europeană înseamnă mai mult decât creștere economică sau angajamente de securitate, înseamnă un model de dezvoltare conform cu exigențele impuse de secolul XXI și singurul model eficient în modernizarea statelor ex-socialiste, drept pentru care partenerii de dezvoltare, clasa politică proeuropeană și societatea civilă au obligația să regândească strategia de readucere a Republicii Moldova pe calea integrării europene.

